

ንስራሕ ምዕጣቕ
ኤች.አይ.ቪ/ኤይድስ፡ ጸገም ካናዳ
ብክርሱቲን ማሶን

አብ ዓለም ብስፍሓት መሬት ድሕሪ ራሻ ካልኣይቲ ትስራዕ ሃገር ካናዳ ኢያ። አብ ክፍለ ኣህጉር ሰሜን ኣመሪካ ድማ ትርከብ። ደቡባዊ ወሰናስና ምስ ሕቡራት መንግስታት ኣመሪካ ይራኸብ። 8,893 ኪሎ ሜተር ዝተኸለለ መሬት ካናዳ ምስ ጎረቤታ ሕቡራት መንግስታት ኣመሪካ የዳቡዋ።

እዚ ክሉል መሬት ናብ መንገዲ ታሪኻዊ ሰላም ዘምረሐ ኢያ። ጠንቂ ዝኾነ አብ ቀረባ እዋን ዝተኸስተ ግርጭት ካናዳ ብባዕዳውን ዓለም ለኻውን ውግኣት ዝሰዓበ ደኣ እምበር ካብ ውሽጣዊ ግርጭት ዝነቀለ ኣይነበረን። ካናዳ ካብ መቁረንቲ ዓባይ ብሪጣንያ ነጻ ኮይና ወግዓዊ ተፈላጥነት ዝረኸበት አብ 11 ታሕሳስ 1931 ኢያ። ፓርላመንታዊ ዲሞክራሲ ከኣ መስረተት።

ለቦዳ ኤይድስ

አብ 2003፡ መጠነ ዝርግሐ መልክፍቲ ኤች.አይ.ቪ. አብ ካናዳ 0.3% ነይሩ። እዚ ኣሃዝ፡ ብመሰረት ሰነድ CIA Fact Book ፡ ካብ 168 ሃገራት አብ መበል 89 ደረጃ ይሰርዓ። አብዚ እዋን አብ ካናዳ ካብ ዝነብር 34 ሚልዮን ህዝቢ 63,604 ሰባት ብኤች.አይ.ቪ/ኤይድስ ዝተጠቐዑ ኢዮም። ካብ እዞም ዝተለኸፉ ሰባት፡ 59,522 ዝኣኸሉ ደቂ 15 ዓመትን ካብኡ ንላዕሊ ዝዕድመኦም ዓበይትን ኢዮም። ብደረጃ ጾታ ክርኣ እንከሎ፡ አብቲ ካብ 1 ሕዳር 1985 ክሳብ 30 ሰነ 2007 ኣጠቓሊሉ ዝወጸ መጽናዕታዊ ጽሑፍ ሰፊሩ ከም ዘሎ፡ 83.1% ካብቶም ዝተለኸፉ ደቂ ተባዕትዮ 16.9% ደቂ ኣንስትዮ ኢዮም።

ካብቲ ዝተዘገበ ዓመታዊ ኣሃዝ መልክፍቲ፡ አብ 2000 ብዘገምታ ነክዩ ተባሂሉ አብ 2,104 እኳ እንተ በጽሐ ድሕሪኡ ግና ቀጸሉ። ካብቶም ዝተዘገቡ ጉዳይት፡ እቶም ንዝለዓለ ሓደጋ ዝተቃልዑ 41.2% ደቂ-ተባዕትዮ ምስ ደቂ-ተባዕትዮ ወሲብ ስጋ ዝፍጽሙ ኢዮም። ብመሰረት ወኪል ህዝባዊ ጥዕና ካናዳ፡ እቲ ካልኣይ ዝዓበዩ ክፋል ናብዚ ሓደጋ ዝኣተ 22.8% ከኣ ዓበይቲ ተጠቀምቲ ሓሺሽ ኢዮም። ዝዓበዩ ክፋል ናብዚ ሓደጋ ዝተቃልዓ ተጠቀምቲ ሓሺሽ ደቂ ኣንስትዮ 41.1% ክኸውን እንከሎ እቲ ካልኣይ ዝለዓለ ክፋል ድማ 21.9% ኮይኑ ንቡር ጾታዊ ርክብ ዝፍጽማ ደቂ ኣንስትዮ የካትት።

ካብተን 13 ዞባታትን ክልላትን ካናዳ፡ እተን ኣርባዕተ ዝዓበዩ ዞባታት ኣንታርዮ፡ ብርትሽ ኮሎምቢያ፡ ኣልበርትን ኩቢክን 94.3% ካብ እቶም ኣብታ ሃገር ብኤች.አይ.ቪ ዝተለኸፉ ሰባት የጠቓልላ። ካብ ጠቅላላ ዝተለኸፉ ካናዳውያን፡ 81.7% ኮካሲያን ኢዮም።

እዚ ኣሃዝ ብንጽር ዘብርሃልና ከኣ ኣብተን ብዝሒ ህዝቢ ዘለወን ዞባታት ዝርከቡ ደቂ-ተባዕትዮ ምስ ደቂ-ተባዕትዮ ወሲባዊ ርክብ ዝፍጽሙ ኮካሲያን ግዳያት ምልባዕ ኤይድስ ምጃናም ኢዩ።

***ምንጭ ሓበሬታ ኣሃዛዊ ጸብጻብ ካናዳ፡ ካብ ወኪል ኣሃዛዊ ጸብጻብ ካናዳ ዝተረኸበ ኢዩ። ኣሃዛዊ ጸብጻብ መልክፍቲ ኤይድስ ድማ ካብቲ 'ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ ኣብ ካናዳ' ዝብል ጸብጻብ ወኪል ህዝባዊ ጥዕና ካናዳ ዝተረኸበ ኢዩ።**

መንግስታዊ ስጉምቲ

ኣብ ጥቅምቲ 2005፡ ፈደራላዊ መንግስቲ ካናዳ 'ሓባራዊ ስጉሚ፡ ግብራዊ መልሲ ካናዳ ኣንጻር ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ 2005-2010' ዝተባህለ ናይ 5 ዓመት ውጥን ኣውጺኡ። ካናዳ፡ ኤይድስ ብሃገርን ዓምለን ደረጃ ክምከት ከም ዘለዎ ብወግዒ ተአሚና። ካብቶ ዝኣመመቶም ሸቶታታ ከኣ ሓደ ኢዩ። እዚ ሕማም ንምቅልባስ ክውቅዑ ካብ ዝተደልዩ ዕላማታት ኮይኑ ኣብቶም ሸቶታት ሰፊሩ ኣሎ።

እዚ 5 ስጉምታት ዝሓቆፈ ውጥን ፈደራላዊ ተበግሶ እዞም ዝስዕቡ የጠቓልል፤ ምትእትታው ፖሊስን መደብን፡ ኣፍልጦ ክብ ምባል፡ ምዕዋት ማህበራዊ ርክባት፡ ምውህሃድን ምውጣንን፡ ምግምጋምን ብኣህጉራዊ ደረጃ ምውሳኣን።

ሸቶታት ካናዳ እዞም ዝስዕቡ ዓበይቲ ጉዳያት ኤይድስን ዓለምን ዘጠቓለለ ኢዩ። ምውጋድ ኣድልዎን ተነጽሎን በዚ ሕማም ዝተለኸፉ ሰባት። መርመራን ቅልጡፍ ክንክንን ምዕባይ። ውጽኢታዊ ዝኾነ ኣገባብ ምክልኻል ምትእትታውን ፍወሳ ንምርካብ ምጽዓርን። ህዝቢ ብቀጻሊ ምምሃር ዝብሉ ኢዮም። ኣብዚ ውጥን ዝተኸየደ ገምጋማዊ መጽናዕቲ ከም ዝሕብር፣ ቡቲ ኣቐዲምካ ዝግበር ክንክን ኤች.ኣይ.ቪ ምፍዋስ ከም ዝከኣል ዝኣምኑ ካናዳውያን 17% ኢዮም።

ብዓለም ደረጃ፡ ኣብ ምርምርን መጽናዕትን ኤይድስ ካናዳ ሓይለ ኣበርኪታ ኢዩ። ኣብ 2003፡ ጥዕና ካናዳን ወኪል ዓለማዊ ካናዳዊ ልምዓትን ከምኡ እውን UNAIDS ዝኣመሰሉ ውድባት ምምሕልላፍ ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ ኣብ ተጠቀምቲ ሓሸሽ ደውን ንምባል ሓደ ውጥን ነዲፎም። ካንዳ ኣብዚ ከይተሓጽረት፡ ኣብቲ ፍሉልይ ኣኼባ ሓፈሻዊ ባይቶ ወድብ ሕቡራት ሃገራት ዝኸየድ ዛዕባ ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ ብዕቱብ ትሰርሕ ኣላ።

ተበግሶ ካናዳ ኩሎም ኣንጻር ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ ዝግጠቁ ወገናት ኣብ ሓደ ምጥርናፍ ኢዩ። ገለ ካብ ኣቶም ንምጥቃስ፣ ወክልቲ መንግስታት፡ ተግባባቲ ትካላት ሰብኣዊ መሰልን ተመራመርትን የጠቓልል። ኣብ 1998፡ ካናዳዊ እስትራተጂ ኣንጻር ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ (CSHA) ተመስሪቱ።

ህዝቢ አቦርጅናል

ብመሰረት ጥዕና ካናዳ፡ መብቆላውያን ህዝቢ አቦርጅናል (ኢኑትን ቀዳሞት ዓሌትን) 3 ካብቲ ጠቅላላ ህዝቢ ካናዳ ኢዮም። ይኹን እምበር ኣብ ሰነ 2007 ካብ ዝተዘገበ ጸብጸብ ጉዳያት ኤይድስ 15.4% አቦርጅናል ምዃኖም ይግለጽ። እዚ ጸብጸብ ነቶም 70 ዝኾኑ መብቆላውያንም ዘይገለጹ ኣየማልእን ኢዮ።

ጠንቅታት መጠነ ሰፊሕ ዝርግሐ እዚ ሕማም ኣብ እዞም ህዝቢ፣ ድኽነት፡ ልዑል ዓቀን ምጥቃም ሓሽሽን ኣልኮላዊ መስተን፡ ድሩት ዓይነት ክንክን ጥዕናን ምንቁልቋል መብቆላዊ ባህልን የጠቃልል። ንህዝቢ አቦርጅናል ዝገጥሞም ጸገማት ንምእላይ ዝዓለሙ ጉጅለታት ንነዊሕ ዓመታት ክቆሙ ጸኒሖም ኣሎዉ። ገለ ካብቶም ጉጅለታት፡ ካብ ፈደራላዊ መንግስቲ ዝቆመ ጥዕና ካናዳ ቀዳሞት ዓሌት፡ ቅርንጫፍ ጥዕና ኢኑትን ካውንስል፡ ወኪል ህዝባዊ ጥዕና ካናዳ ሃገራውያን አቦርጅናል ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስን ምጥቃስ ይከኣል። ከም መርበብ ኤይድስ ካናዳውያን አቦርጅናል ዝኣመሰሉ ዘይንግዳውያን ጉጅለታት እውን ኣሎዉ።

ስርዓተ ቤት ማእሰርቲ

ከም ኣብ ካልኣት ብዙሓት ሃገራት ዝርእ ጉዳይ፣ ምምሕልላፍ ኤች.ኣይ.ቪ ኣብ ቤት ማእሰርቲታት ካናዳ ካብቲ ኣብ ካልእ ሰፊሕ ህዝቢ ዝርእ ንላዕሊ ብኣዝዩ ኣሰካፊ መጠን ኢዮ ዝዘርጋሕ። ምጥቃም ሓሽሽ ኣብ ውሽጢ ይኹን ካብ ቤት ማእሰርቲ ወጻኢ ዘይሕጋዊ ኢዮ። ይኹን እምበር እሱራት ንክረክብዎ ግና ዕድል ኣሎ። እቲ ካልእ ኤች.ኣይ.ቪ ንክስፍሕፋሕ ሰፊሕ መንገዲ ዝኸፍት ጉድለት መምክኒ ኣብ ቤት ማእሰርቲ ዝጥቀምሉ መሳርሕታት መወቀጢ ኢዮ።

ካናዳ ከም ኣብ በዓል ስዊዘርላንድ ምስፍሕፋሕ ኤች.ኣይ.ቪ ንምንካይ ሓጋዚ ዝኾነ መደብ ምልቕቓሕ መውግኢ መርፍእ ኣየተግበረትን። ትግባረ ፕሮግራም ምልቕቓሕ መውግኢ መርፍእ ንምግታእ ምስፍሕፋሕ ኤች.ኣይ.ቪ ሓጋዚ ይኹን እምበር ንምጥቃም ዘይሕጋዊ ሓሽሽ ዘተባብዕ ኢዮ ዝብል ስነ ሞገት ተልዕል።

እቲ ሳልሳይ መንገዲ ኤች.ኣይ.ቪ ኣብ ቤት ማእሰርቲ ንክስፍሕፋሕ ጠንቂ ዝኾነ ድማ ጸታዊ ርክብ ኢዮ። ኣብ ክሃድሙሉ ዘይክሉ መቁሕ ተኣሲሮም እንክለዉ ክንደይ ዝኣኸሉ ኣብ ጸታዊ ርክብ ይነጥፉ ብልክዕ ንምፋላጥ ዝከኣል ኣይኮነን። ኣብ 1995 ዝነበረ ግምት ግና 6 ሚእታዊት ምዃኑ ይጥቀስ። ኣብ ገለ ቤት ማእሰርትታት ከንደምን ኣብ ግርጸን ዝውደ መከላኸልን እኳ ዝርከብ እንተ ኾነ መብዛሕትኦም ወሲባዊ ርክባት ብዘይ መከላኸሊ ኢዮ ዝፍጸሙ።

* ምንጩ ሓበሬታ ብዛዕባ ቤት ማእሰርትታት፡ AIDS Calgary Awareness Association and Canadian HIV/AIDS Legal Network

ምምሕልላፍ ጸለመን ተንጽሎን

መልክዕ ኤይድስ ንነዊሕ ዓመታት ኣብ ሕብረተ ሰባት እንዳ ተጋህደ ሰጉሙ ኢዩ። ተንጽሎ ግና ፈጸሙ ኣየቋረጸን። ገና ኤይድስ ጸገም ኣፍሪቃ ወይ እውን ሕማም ደቂ ተባዕትዮ ምስ ደቂ ተባዕትዮ ዝዋሰቡ ምዃኑ ዝኣምኑ ብዙሓት ኣህዛብ ኣሎዉ። ኤይድስ ግና ዓሌት፣ ጾታ፣ ሕብሪ፣ ዕድመ ወይ ወሲባዊ ዝንባሌ ዘይፈሊ ዓለም ለኻዊ ሕማም ኢዩ።

ሽሕ እኳ ጸገም ኤይድስ ኣብ ካናዳ ካብቲ ኣብ ኣህጉር ኣፍሪቃ ዘውርዶ ማህሰይቲ ዝተሓተ እንተ ኾነ ገና የስፋሕፍሕ ኣሎ። ግዳያት ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ ገና ቦቲ ሕብረተ ሰባ ኣድልዎን ተንጽሎን የጋጥሞም ኣሎ። እዚ ፍርሂ ሰባት ሕክምናዊ ክንክንን መርመራን ከየናድዩ ይግግቶም። እዚ ቀታሊ ሕማም ብቀጻሊ ንከስፋሕፍሕ ጥጡሕ ባይታ ዝፈጥር ከኣ ኢዩ።

እቲ ቃልሲ ንክፍጸም

ካናዳ፡ ለበዳ ኤች.ኣይ.ቪ/ኤይድስ ውሽጣዊ ጸገም ጥራሕ ዘይምዃኑ ምግንዛባ ሓደ ኣገዳሲ ሰግሚ ንቅድሚት ወሲዳ ኣላ። ምስፍሕፋሕ ኤይድስ ኣብ ካናዳ ደው ንክብል ብዓለም ደረጃ ደው ክብል ኣሎም ዝብል ርድኢት ካናዳ ኣገዳሲ ኢዩ። ብፍላይ መብዛሕትኦም ካብተን ብምልባዕ ኤች.ኣይ.ቪ ዝተፈልገ ሃገራት ዝፈለሱ ዝተሰኹሩ ስደተኛታት ምቕባላ ብቐሊል ዝርኣ ኣይኮነን።

ድኽነት ሓደ ካብቶም ኣገደስቲ ቀንዲ ወሰንቲ ረቋሒታት ምስፍሕፋሕ ኤይድስ ኢዩ። ብድኽነት ዝተሃለዩ ሰባት ተጠቀምቲ ሓሽሽን መስተን ክኾኑ ዘሎ ዕድል ዝለዓለ ኢዩ። ብኡ ኣቢሎም ከኣ ኣብ ስራሕ ኣመንዝራነት ይኣትዉ። ነዞም ሰባት ካብቲ ዘለዉዎ ሓደገኛ ዓዘቅቲ ጉጅለ ንምውጻዕ ዝተፈላለዩ ማሕበራዊ መደባት ክዳለዉ ኣድላዩ ኢዩ።

ለበዳ ኤይድስ ደው ንምባል ትምህርቲ እውን ሓደ ካብቶም ኣዝዮም ኣገደስቲ ረቋሒታት ኢዩ። ሰባት ኤች.ኣይ.ቪ ከመይ ገይሩ ከም ዝመሓላለፍ ክመሃሩ ኣሎዎም። ሓደጋ ምምሕልላፍ ኤች.ኣይ.ቪ ንምንካይ ብዛዕባ ክውሰዱ ዘሎዎም ቅድመ ጥንቃቄታት ክፈልጡ ይግባእ።

ከይፈለጥካ ኤች.ኣይ.ቪ ናብ ጾታዊ መጻምድኻ ናይ ምምሕልላፍ ተኸእሎ ንምግታእ ኣቐዲምካ መርመራ ምክያድ ግድነት ክግበር ዘለዎ ኢዩ። ተረኽቦ ኤች.ኣይ.ቪ ኣቐዲምካ ክፍለጥ እንተ ተኻኢሉ ዝግበር ሕክምናዊ ክንክንን ፍወሳን ውጽኢታዊ ክኸውን ዘሎ ዕድል ድማ ዝለዓለ ኢዩ።

ምስፍሕፋሕ ኤች.ኣይ.ቪ ኣብ ቤት ማእሰርቲ ንምፍታሕ ድማ፡ ብፍላይ ኣብ ተጠቀምቲ ሓሽሽ፡ ብጉዳይ ምልቅቃሕ መርፍእን መጻረዩ ኣቐሑትን ብዝምልከት መንግስቲ ካናዳን ካልኣት መንግስታትን ኣብ ሓደ ምእኩል ፍታሕ ክበጽሑ ኣድላዩ ኢዩ።

**ኣብ መጻኢ፡ ክትባትን ፍወሳን ረኽብካ መጠነ ዝርግሐ ኤይድስ ናብ 0% ንምውራድ፣ ሂወት ክቡር
ምኻኑ፡ ጥዕና ካናዳውያን፡ ዋጋን ውጽኢት ሕክምናዊ ክንክንን ምግምጋም ወሳኒ ኢዮ።**